

УДК 336:338

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ІНВЕСТИВАННЯ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

THE ECONOMIC INVESTMENT MECHANISM IN FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Наталя Миколаївна ТРЕТЯК

*к. е. н., доцент кафедри економічної теорії
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ (м. Київ)
natali_m2008@ukr.net*

Natalya M. TRETyak

Candidate of Economics, Associate Professor of Economic Theory Department Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Ольга Юріївна БОГАТИРЕНКО

*студентка Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ (м. Київ)*

Olga Y. BOHATYRENKO

student of Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Анотація. Досліджено стан основних засобів сільськогосподарських підприємств. Розглянуто механізм інвестування в основний капітал сільськогосподарських підприємств, окреслено заходи щодо оновлення технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Summary. The condition of the fixed assets of agricultural enterprises is investigated. The investment mechanism in fixed assets of agricultural enterprises is considered, measures according to upgrade of technical base of agricultural enterprises are outlined.

Ключові слова: механізм інвестування, інвестиції в основний капітал, технічний стан основних засобів.

Key words: investment mechanism, investment in fixed assets, technical condition of assets.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку і функціонування сільськогосподарські підприємства мають гострий дефіцит фінансових ресурсів, що у свою чергу призвело до уповільнення темпів оновлення технічної бази та низької конкурентоспроможної продукції сільськогосподарських підприємств на світовому ринку. Актуальною та невирішеною залишається проблема щодо заміни застарілої техніки, яка б відповідала технічним, технологічним та інноваційним вимогам сьогодення.

Тому саме інвестиції в основний капітал є одним із основних джерел оновлення технічної бази

сільськогосподарських підприємств, оскільки сума власних джерел не є достатньою для фінансування процесу технічного переоснащення підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань щодо залучення інвестицій в аграрний сектор України присвячено праці вітчизняних учених: Саблука П. Т., Гуткевича С. О., Кісіля М. І., Коденської М. Ю., Пересади А. А., Борща Л. М., Ланченка Є. О., Мацибора Т. В., Воробйова Ю. М. та інших. Але, разом з тим, проблема залучення інвестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств залишається не розв'язаною.

Рис. 1 Проблеми залучення інвестицій у сільськогосподарські підприємства України

Метою статті є дослідження процесу інвестування діяльності сільськогосподарських підприємств та запропонування обґрунтованих практичних рекомендацій щодо активізації інвестицій в основний капітал.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Інвестиції в основний капітал – процес розширеного відтворення, нарощення капітальних благ, що супроводжується інтенсивним збільшенням доходу та має вплив на мікроекономічну і макроекономічну результативність.

Сільськогосподарські підприємства для забезпечення ефективного функціонування своєї діяльності здійснюють інвестиційну діяльність. Основними сучасними проблемами в залученні інвестицій до сільських господарств України є перешкоди економічного, політичного, галузевого, організаційного, інформаційного та екологічного характерів (рис. 1).

Основний капітал сільськогосподарських підприємств складає вартість засобів праці, формує їх виробничий потенціал і вимагає постійного оновлення на основі дії складного механізму [1].

Рис. 2 Економічний механізм інвестиційного процесу у сільськогосподарські підприємства

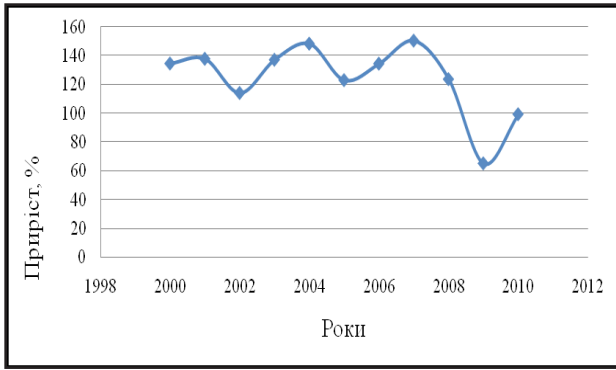

Рис. 3 Темп зростання інвестицій в основний до попереднього року

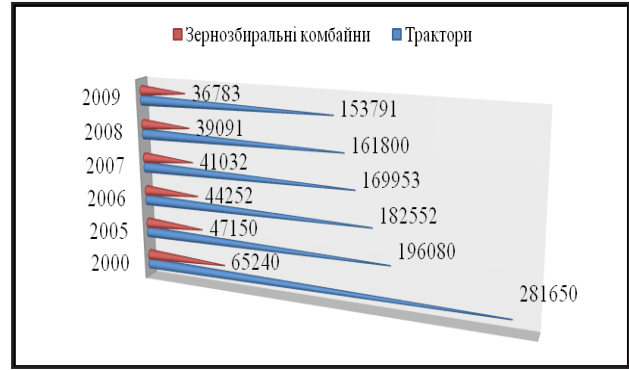

Рис. 5 Динаміка наявності основних засобів у сільськогосподарських підприємствах за 2000–2009 рр.

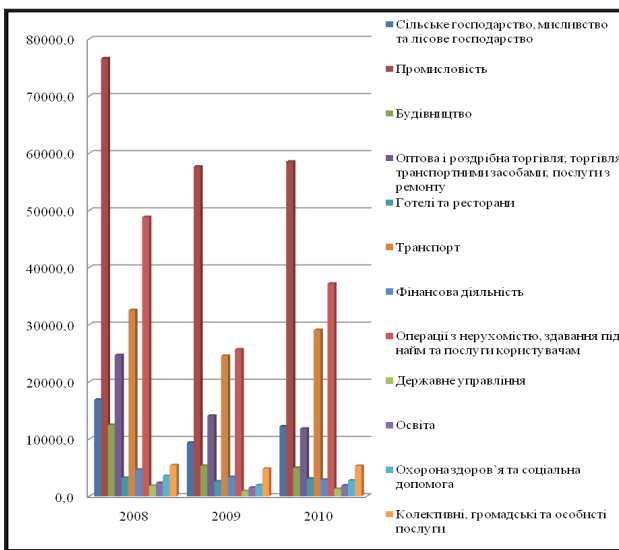

Рис. 4 Інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності за 2008–2010 рр.

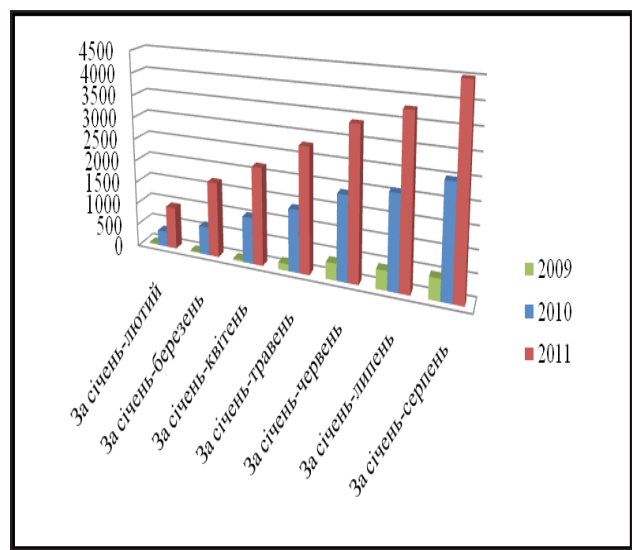

Рис. 6 Темп виготовлення тракторів для сільського та лісового господарства на підприємствах машинобудування за 2009–2011 рр.

Економічний механізм інвестиційного процесу в сільськогосподарські підприємства слід розглядати як систему організаційних, економічних, правових, управлінських і регулюючих дій, способів і процесів, які формують і впливають на порядок здійснення інвестиційної діяльності й протікання інвестиційних процесів у сільському господарстві.

Економічний механізм інвестиційного процесу сільськогосподарських підприємств включає п'ять основних блоків: організаційно-технічний, фінансово-кредитний, державний, ринковий, інформаційний (рис. 2).

Організаційно-технічна складова економічного механізму – життєва стадія циклу будь-якого підприємства, яка повинна базуватись на наступних принципах: цілеспрямованість; високий науковий рівень; комплексність; безперервність. Технічний розвиток є визначальним чинником розвитку підприємств, його змістом, визначає його динамічну

основу, а організаційний – веде до змін його форми.

Фінансово-кредитна складова економічного механізму забезпечує сільськогосподарські підприємства необхідним обсягом фінансових ресурсів, за допомогою кредитних засобів платежу, і яка в кінцевому результаті виконує роль інструмента розвитку економіки.

Державне регулювання інвестиційного процесу в сільському господарстві націлене на комплексне вирішення триєдиного завдання: стабільність, ефективність і справедливість, тому держава повинна застосовувати весь комплекс економічних, правових та адміністративних заходів для підвищення інвестиційної активності. Відповідність організаційних форм і методів державного регулювання інвестиційного процесу залежить від стану розвитку ринкових відносин.

Ринковий механізм – це механізм регулювання ціни, темпів і пропорцій суспільного виробництва. Ринок є регулятором інвестиційного процесу,

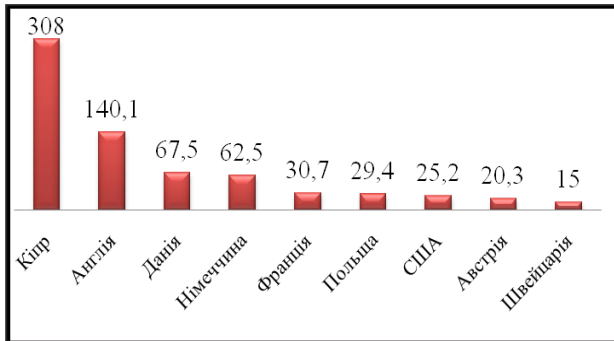

Рис. 7 Країни інвестори у сільське господарство, мисливство та лісове господарство України в 2011 році (млн грн)

метою діяльності є досягнення збалансованості, рівноваги у співвідношенні попиту і пропозиції за обсягом, структурою і якістю. За допомогою інвестиційного ринку в економіці здійснюється кругообіг інвестицій, перетворення інвестиційних ресурсів на вкладення, що визначають майбутній приріст капітальної вартості.

Інформаційний блок – невід’ємна частина механізму, безперервний потік сукупності даних. Завдяки достовірній, повній інформації проводиться аналіз, прогнозування, слугує формуванню правильних результатів. Іноземні інвестори зацікавлені у тому, щоб звести свої ризики до мінімуму, тому вони приділяють багато уваги складанню бізнес-планів своїх інвестиційних та інноваційних проєктів. Для складання реального науково обґрунтованого бізнес-плану потрібно мати доступ до великої кількості різнопланової інформації.

На українських підприємствах здійснюється відтворення основних засобів та виробничих потужностей завдяки інвестиціям в основний капітал.

Аналіз статистичних даних доводить, що протягом 2000–2008 рр. в Україні спостерігалась тенденція зростання величини інвестованих коштів у вітчизняний основний капітал – капітальне будівництво та придбання, реконструкцію і модернізацію машин, обладнання та транспорту (рис. 3). За вищезазначений період обсяги даних інвестицій збільшились на 209452 млн грн, майже у 9,9 рази (без врахування темпів інфляції). Але слід зазначити, що у 2009 році спостерігалось суттєве зниження капітальних інвестицій, яке становило 151777 млн грн, тобто на 81304 млн грн менше, ніж за попередній рік. Таке становище відбувалось на фоні загальної економічної кризи, яка призвела до суттєвого зниження ділової активності на інвестиційному ринку.

Аналіз інвестицій в основний капітал за

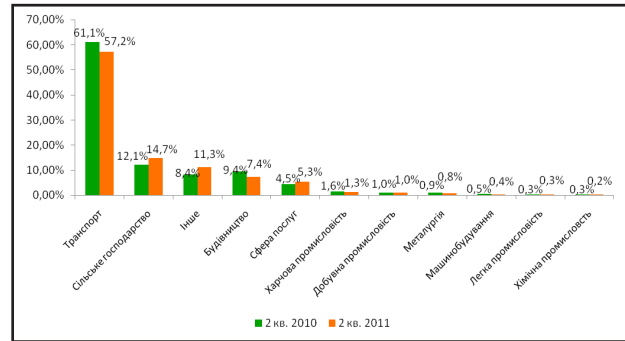

Рис. 8 Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями 2010–2011 рр.

видами економічної діяльності протягом 2008–2010 рр. мають характерну рису до постійного зменшення. Проте визначено, що у 2011 році порівняно з минулим роком інвестиції в основний капітал сільського господарства, мисливства, лісового господарства збільшились на 85,44 %, промисловості – на 49,18 % (рис. 4) [11].

Аналіз динаміки наявності основних засобів у 2000–2009 років свідчить про негативну тенденцію старіння активної частини основних засобів сільськогосподарського виробництва, що призводить до зменшення їх кількості (рис. 5).

Нині в Україні аграрний сектор економіки оснащений сільськогосподарською технікою лише на 48–72 %. Через технічні негаразди не використовують близько 25 % наявної техніки, готовність тракторів до польових робіт становить 76 %, комбайнів – 49–65 % [11].

Рух сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік має такі ознаки: коефіцієнт ліквідації основних засобів щорічно перевищують коефіцієнт їх відновлення, все це супроводжується несприятливим чинником для аграрного сектору та недостатнього дієвого механізму для стримування даної ситуації. До того ж, в Україні на 100 працівників у сільському господарстві припадає менше ніж 6 тракторів і 4 вантажні автомобілі, тоді як у США – 180 тракторів і 136 автомобілів. Наведені показники свідчать про значний розрив у технічному оснащенні аграрного сектору країн, а також про підвищену потребу підприємств АПК у значних інвестиційних вкладеннях.

Необхідно зазначити, що за 2011 рік в складі машинно-тракторного парку збільшується частка більш потужних та продуктивних машин, переважно імпортних, але таке заміщення відбувається повільно внаслідок їх високої вартості та відсутності коштів сільськогосподарських товаровиробників (рис. 6).

Інвестиції в основний капітал за різними

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування 2008–2010

	2008	2008	2009	2009	2010	2010
	У фактичних цінах, млн грн	Відсотків до загального обсягу	У фактичних цінах, млн грн	Відсотків до загального обсягу	У фактичних цінах, млн грн	Відсотків до загального обсягу
Усього	233081	100	151777	100	150667	100
у тому числі за рахунок						
коштів державного бюджету	11576	5,0	6687	4,4	9479	6,3
коштів місцевих бюджетів	9918	4,2	4161	2,7	4357	2,9
власних коштів підприємств та організацій	132138	56,7	96019	63,3	83997	55,7
кредитів банків та інших позик	40451	17,3	21581	14,2	20611	13,7
коштів іноземних інвесторів	7591	3,3	6859	4,5	3429	2,3
коштів населення на будівництво власних квартир	9495	4,1	4792	3,2	4653	3,1
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	11589	5,0	5502	3,6	16176	10,7
інших джерел фінансування	10323	4,4	6176	4,1	7965	5,3

Таблиця 2

Динаміка вартості чинних фінансових лізингових операцій в розрізі галузей у період 2009–2010 років

Галузі економіки	Перша половина 2009 року		Перша половина 2010 року		Зміни вартості договорів, млн грн
	Вартість чинних на кінець періоду договорів фінансового лізингу, млн грн	Питома вага, %	Вартість чинних на кінець періоду договорів фінансового лізингу, млн грн	Питома вага, %	
Харчова промисловість	140,1	5,99	235,5	7,08	95,4
Транспорт	657,8	28,14	1 440,80	43,34	783
Сфера послуг	98,1	4,2	117,3	3,53	19,2
Сільське господарство	844,4	36,12	751,1	22,59	-93,3
Хімічна промисловість	25,4	1,09	19,9	0,6	-5,5
Будівництво	100,3	4,29	99,3	2,99	-1
Добувна промисловість	68,3	2,92	100,4	3,02	32,1
Інші	403,1	17,24	560,2	16,85	157,1
Разом	2 337,50	100	3 324,50	100	987

джерелами фінансування мають нестабільну динаміку. Головним джерелом фінансування в основний капітал за 2008–2010 роки залишилися власні джерела підприємств та організацій, за рахунок яких відповідно освоєно 56,7%, 63,3%, 55,7% всіх капіталовкладень (табл. 1). Протягом цього періоду спостерігається кардинальне зниження фінансування основного капіталу за рахунок коштів іноземних інвесторів від 3,3% до 2,3%, за рахунок банків та інших позик (40451–20611 млн грн), тобто зниження показників на 19840 млн грн, ця ситуація має несприятливу тенденцію, що свідчить про зменшення ролі банківської системи в кредитуванні підприємств реального сектора економіки. Тобто, фінансування належним чином в основний капітал не здійснюється через нестачу фінансових коштів, що призводить до розбалансованості підприємств та їх збитковості [11].

У розвиток підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства станом на 1 січня 2011 р. вкладено 833,7 млн дол США прямих іноземних інвестицій, що становить 1,9% загального обсягу іноземних інвестицій в Україну (рис. 7) [12].

Для відтворення технічного потенціалу аграрного виробництва до рівня технологічної потреби в найближчі 10 років необхідно щороку інвестувати на придбання технічних засобів від 22 до 28 млрд грн [11].

Тільки завдяки активній інвестиційній діяльності в аграрному секторі відбуватиметься збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищення прибутковості аграрних підприємств, розширення виробничої діяльності, розвиток діяльності суб'єкта господарювання. Тому як альтернатива довгострокового кредиту найпоширеніше виступає фінансовий лізинг, який сприяє мобілізації та використанню коштів для інвестування.

Слід зазначити, що сільське господарство посідає друге місце у питомій вазі лізингових операцій. Проте функціонування в аграрному секторі лізингових компаній, які в повному обсязі користуються коштами державного бюджету, стає неефективним. У майбутньому це може призвести до зростання лізингових ставок, що унеможливить розвиток даного виду фінансування у цій галузі [12].

Кількість і вартість укладених договорів фінансового лізингу в 2 кварталі 2011 року збільшилась на 1720 (181%) порівняно з аналогічним періодом минулого року і склала 2668 договорів. У вартісному вираженні, обсяг укладених договорів за 2 квартал 2011 року збільшився порівняно з минулим роком на 280%

і склав 2,768 млрд грн. У кількісному вираженні обсяг діючих договорів на кінець 2 кварталу 2011 року становить 18258 угод.

Серед договорів фінансового лізингу у другому кварталі 2011 року, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту (57,2%), сільського господарства (14,7%), будівництва (7,4%) та сфері послуг (5,3%) (рис. 8) [12].

Ефективний вплив фінансового лізингу на оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників пояснюється тими потенційними можливостями, які закладені в лізинговій формі підприємницької діяльності, а саме:

- дозволяє лізингоотримувачу повною мірою отримати фінансово-економічні вигоди від користування лізинговими активами (нова техніка, технологія);

- об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менше 75 відсотків його первісної вартості за нормами амортизації;

- лізингові платежі повністю зараховують на витрати виробництва (собівартість); майно за лізинговою угодою не обліковується на балансі лізингоодержувача, що не збільшує його активи і відповідно знижується оподаткування прибутку, тоді як при звичайному кредитуванні до собівартості зараховуються лише відсотки за кредитом, а сума основного боргу має повертатися за рахунок прибутку;

- сума переданого об'єкту не включається в залишок кредиторської заборгованості, що поліпшує фінансові показники підприємства-орендатора і дає змогу залучити додаткові кредитні ресурси, що сприяє підвищенню ліквідності підприємства;

- кредитування у вигляді машин і обладнання на відміну від грошового кредиту, що зменшує ризик неповернення коштів, оскільки за лізингодавцем зберігається право власності на передане майно, тобто лізингове майно виступає в якості застави;

- лізинг дає спочатку випробувати машини, а потім закупити їх, а обладнання в сезонних галузях орендувати лише на час його фактичної експлуатації;

- лізинг передбачає 100% кредитування і не вимагає негайного здійснення платежів, що дає змогу без різкого фінансового напруження поновлювати виробничі фонди, придбавати дороге майно;

- якщо у лізинг передається об'єкт, що перебував у складі основних фондів лізингодавця протягом строку перших 50 відсотків амортизації його первісної вартості, загальна сума лізингових

платежів має дорівнювати або бути більшою 90 відсотків від звичайної ціни на такий об'єкт лізингу, діючої на початок строку дії лізингового договору, збільшеної на суму процентів, розрахованих виходячи з облікової ставки Національного банку України, визначеної на дату початку дії лізингового договору на весь його строк.

Висновки. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою засвідчує зростаючий вплив лізингу на процес відтворення основних засобів і відкриває широкий доступ користувачам до передової техніки і технологій. По-перше, лізинг дає змогу отримати додаткові інвестиції від іноземних партнерів у вигляді машин і обладнання. По-друге, до лізингових операцій залучаються значні кошти банків, страхових компаній, акціонерних товариств та інших фінансових установ, що перебувають безпосередньо в Україні. По-третє, привабливість лізингу для сільськогосподарських підприємств пояснюється

тими потенційними можливостями, які закладені в лізинговій формі підприємницької діяльності.

Довгострокові кредити не є ефективним джерелом фінансування відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Причини цього – високі процентні ставки за кредитами, низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств. Лізинг є альтернативою довгостроковому банківському кредитуванню.

Отже, лізинг можна розглядати як одну з найпривабливіших і найперспективніших форм інвестування, здатну значно поживити процес оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників, активізувати виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства, покращити його діяльність, що призведе до входження економіки України в структуру світового ринку.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. — Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
2. Про фінансовий лізинг [Електронний ресурс] : закон України від 11.12.2003 № 1381-IV. — Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств [Текст] : Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К. : КНЕУ, 2002. — 624 с.
4. Борейко І. П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки [Текст] / І. П. Борейко // Економіка АПК. — 2009. — № 12. — С. 74–79.
5. Горбонос Ф. В. Економіка підприємства підручник / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. — К. : Знання, 2010. — 463 с.
6. Курган В. П. Економіка аграрних підприємств [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. П. Курган. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. — 270 с.
7. Лайко П. А. Фінанси АПК [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. А. Лайко, Ю. І. Ляшенко. — Київ : ДІА, 2000. — 225 с.
8. Майовець Є. Й. Теорія аграрних відносин: навч. посіб. / Є. Й. Майовець. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 276 с.
9. Семикіна К. В. Проблеми інвестування агропромислового комплексу України / К. В. Семикіна // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. — 2011. — №1. — С. 85–89.
10. Головне управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://cherkassy-rda.ck.ua>
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ukrstat.gov.ua.
12. Міністерство аграрної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>